

บทที่ 1

บทนำ

แม่เต่าคนทรง

...ครูกลอนของข้า แม่ศรีมาลา¹ เป็นครูต้น
ลูกจะข้ามก็ไม่วอด ครั้นลูกจะลอดก็ไม่พัน
แม่ศรีมาลาเป็นครูต้น มารดาพ่อขุนศรีศรธา
แย้มพระโอษฐ์โปรดเกล้า มาเป็นคนเต่าแต่ก่อน...
...ทั้งหญิงทั้งชายพี่น้อง ทั้งหลายเขาประสงศ์...
...วิบริบไรไร เข้าไปในร่างพระกายา...
(ชัยยันต์ สุภกิจ. "โนราโรงครู," ออนไลน์, 2550)

บทเชิญครูโนราและตายายมาลงในพิธีกรรมโนราโรงครู

¹ แม่ศรีมาลา บางตำนานกล่าวว่า เป็นครูต้นโนรา ครูหมอมารกเริ่มของโนรา และเป็นเชื้อพระวงศ์ของกษัตริย์ ตั้งครรรค์ขึ้นเองไม่ปรากฏว่าพ่อของเด็กในท้องเป็นใคร ลูกที่เกิดมาคือขุนศรีศรธา โนราโรงครูวางสถานะของ ผู้หญิงไว้สูงสุด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ และที่มาของความสนใจแก่ผู้เขียน เพราะโนราโรงครูเป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ดำรงสืบทอดมาอย่างยาวนานในสังคมชนบททางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งน่าจะมีความหมายหรือนัยอย่างใด อย่างหนึ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและพิธีโนราโรงครูให้ศึกษาค้นคว้าในแง่มุมที่ละเอียดลึกซึ้ง

คำคืนหนึ่ง แม่เฒ่าก็มั่งถ้องกับฉันนั่งท่องมนตร์คาถาศักดิ์สิทธิ์ด้วยกันสองคน มีแสงไฟจากตะเกียงดวงเล็กช่วยส่องสว่าง ทำให้เห็นตัวหนังสือที่เขียนชัดเจนขึ้น ท่ามกลางความมืดมิดที่ล้อมรอบ เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่พระเจ้าพรหมากัน และทุกคืนมักได้ยินเสียงท่วงทำนองบทสวดของแม่เฒ่า และแทบทุกวันก่อนเที่ยงแม่เฒ่าได้นำปิ่นโตไปวัดถวายเพล พอตกค่ำหลังเสร็จงานในไร่ในนา พวกเราไปฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัด ทุกครั้งที่ไปวัดก็จะพกสมุดเล่มเล็กๆ เอาไว้จดคำพระ นำกลับมาฝึกหัดท่องจำที่บ้าน แม่เฒ่าบ่นให้ฟังว่า ตัวเองอ่านภาษาบาลีได้ไม่คล่องเท่าใดนัก จึงขอให้ฉันช่วยอ่านให้ฟังหนึ่งรอบก่อน แล้วถึงได้ท่องไปพร้อมๆ กัน ในคำคืนนั้นแม่เฒ่าและฉันนั่งท่องคาถาด้วยกันอยู่พักใหญ่ก่อนพากันเข้านอน...

(บันทึกส่วนตัวของหลานสาวแม่เฒ่าก็มั่งถ้อง : พ.ศ. 2527)

เนื้อความข้างต้นคือส่วนหนึ่งของภาพความทรงจำในวัยเยาว์ของผู้เขียน ยามที่ผู้เขียนครุ่นคิดคำนึงถึงยายหรือแม่เฒ่าก็มั่งถ้อง ท่องเรื่อง ผู้เขียนและแม่เฒ่าผูกพันและสนิทสนมกันมาก เมื่อนึกย้อนถึงเรื่องราวในอดีต มีเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่ผู้เขียนเก็บรักษาไว้เจียบๆ และไม่คิดว่าในวันหนึ่ง จะได้นำเรื่องแม่เฒ่ามาเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ เกี่ยวกับการเป็นคนทรงของสายตระกูลโนรา ในพิธีโนราโรงครูชาวบ้าน ทำให้ผู้เขียนเกิดคำถามต่อบทบาทการเป็นคนทรงของท่าน เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่มีบทบาทของแม่และเมีย อาจกล่าวได้ว่า งานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้เป็นการศึกษาประเพณีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านในชนบทภาคใต้ของสังคมไทย เรื่องราวการ “เข้าทรง”หรือที่คนได้นิยมเรียกว่า “จับลง” ของตายายและครูหมอนโนรา โดยมีคนทรงเป็นสื่อกลางการทำหน้าที่ส่งสารในด้านขวัญกำลังใจที่ได้รับจากบรรพบุรุษ/สตรีที่ล่วงลับไปแล้ว ที่มีความห่วงใยต่อชีวิตความเป็นอยู่ของลูกหลานในโลกปัจจุบัน เพื่อลูกหลานได้รับรู้ถึงความห่วงใยที่ตายายคอยช่วยดูแลปกป้องรักษาตลอดมา และตายายได้รับการเคารพบูชาจากลูกหลานด้วยเช่นกัน

ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องข้างต้น ไม่อาจกล่าวว่าเป็นเรื่องของชาวบ้านที่ไร้สาระหรือมวงาย แต่เป็นเรื่องที่มีเหตุผลเข้าใจได้ และการที่โนราโรงครูดำรงอยู่มาได้ ก็น่าจะเป็นเพราะมีบทบาทที่สำคัญในสังคมนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในพื้นที่พิธีกรรมนี้ ผู้เขียนเห็นว่ามีความหมายและมีนัยสำคัญอย่างหนึ่ง และด้วยเหตุที่ผู้เขียนได้ร่วมอยู่ในประสบการณ์

โดยตรง อีกทั้งยังเกี่ยวข้องในฐานะหลานสาวของแม่เฒ่ากิมถ้อง และด้วยฐานะนี้ อาจช่วยให้ผู้เขียนได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทำให้ได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจ และสามารถเข้าถึงความหมายเรื่องปลื้มก้อยในวัฒนธรรมท้องถิ่นเดียวกันได้เป็นอย่างดี

ในการศึกษาเรื่องราวของแม่เฒ่ากิมถ้อง ทองเรื่อง เป็นการเล่าเรื่องด้วยตัวของตนเอง และจากคนใกล้ชิดซึ่งเป็นคู่วิตกันมาคือพ่อเฒ่าแก้ว ทองเรื่อง และลูกสาวคนโตคือแม่ดวงแข ซึ่งเป็นแม่ของผู้เขียนเอง เรื่องเล่าจึงเต็มไปด้วยกลิ่นไอของภาษาถิ่นปักข์ใต้ เป็นความสัมพันธ์ที่อ่อนโยนระหว่างยายกับหลาน ระหว่างคู่วิต ระหว่างลูกสาวกับแม่ แฝงไว้ด้วยความโหยหาอดีต ร่วมกัน ท่ามกลางความรักและความผูกพัน ในการพูดคุยถามไถ่อย่างไม่เป็นทางการ

ผู้เขียนได้นำความรู้ทางมานุษยวิทยาและความรู้ด้านสตรีศึกษา แนวคิดทฤษฎีทางสตรีนิยม นำมาเป็นส่วนสำคัญในการวิเคราะห์ ทำให้เห็นมิติที่หลากหลายมากขึ้นต่อการมองเรื่องแม่เฒ่าคนทรงในการเล่นโนราโรงครู คือการมองผู้หญิงเป็นศูนย์กลางของการศึกษา การมองความสัมพันธ์ระหว่างแม่เฒ่าในฐานะคนทรงและพิธีกรรม ว่ามีบทบาทสำคัญช่วยแก้ปัญหาวิกฤติของครอบครัว และยังเป็นศิลปะการเล่นพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นเรื่องของอำนาจและการต่อต้านซึ่งแฝงไว้ในพิธีกรรมนี้ด้วย ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องชีวิตประสบการณ์ผู้หญิงคนทรงในพิธีโนราโรงครูชาวบ้าน ซึ่งเป็นพิธีกรรมพื้นบ้านในสังคมชนบทภาคใต้ยังได้รับความสนใจและมีการศึกษาอยู่ค่อนข้างน้อย แม้ว่าประเพณีและความเชื่อนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนมาช้านานในอดีต ผู้เขียนตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ จึงได้นำเรื่อง “ตัวตนในเรื่องเล่า: แม่เฒ่าคนทรงในพิธีโนราโรงครู” มาเป็นหัวข้อในการศึกษาวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และคำถามหลักของการศึกษานี้คือ แม่เฒ่ากิมถ้อง แม่เฒ่าคนทรงก่อรูปสร้างตัวตนขึ้นได้อย่างไร และแม่เฒ่าในพิธีโนราโรงครูมีบทบาทความสำคัญต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชนอย่างไร

เทอร์เนอร์ (Turner, 1982 อ้างถึงใน ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล, 2541, น.129) นักมานุษยวิทยา เสนอข้อวิเคราะห์ว่า สังคมมีเส้นทางชีวิตที่มีลักษณะเป็นวงจร มีระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ให้ความหมายและควบคุมความประพฤติของคน ซึ่งเป็นด้านโครงสร้าง แต่เมื่อสังคมดำเนินไปถึงระยะหนึ่งก็ต้องมีการขอเวลานอก ซึ่งในสังคมโบราณและสังคมขนาดเล็ก มักจะออกมาในรูปของพิธีกรรม การแสดง หรือการเล่น ในช่วงขอเวลานอก กฎเกณฑ์ปกติของสังคมจะถูกพักไว้ชั่วคราวก่อน เปิดโอกาสให้มีการพูดการกระทำ และการใช้สัญลักษณ์ที่ตรงข้ามหรือขัดแย้งกับการปฏิบัติโดยปกติในสังคมโดยสิ้นเชิง เช่น ผู้หญิงแต่งเป็นผู้ชาย ผู้ชายแต่งเป็นผู้หญิง อุปมาเหมือนการก้าวออกไปยืนภายนอกสังคม ก่อนที่จะกลับเข้าไปใช้ชีวิตแบบเดิมๆ

ภายหลังพิธี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าข้อวิเคราะห์นี้ สอดคล้องกับเรื่องการจับลงหรือการเข้าทรงของผู้หญิงในพิธีโนราโรงครูชาวบ้าน เพราะอาจกล่าวได้ว่าโนราโรงครูชาวบ้านก็เป็นการขอเวลาดอก เว้นจากการทำไร่ทำนา ผู้หญิงพักภาระหน้าที่ของแม่และเมียไว้ก่อน แล้วมาแสดงเป็นคนทรง พูดเรื่องราวออกมาในพิธีกรรม เป็นช่วงเวลาพิเศษและพื้นที่ได้รับการยกเว้น หรือการละเล่นในบางเรื่องที่เคยปกปิดหรือลับคน เช่นเรื่องแม่ผู้เขียนเล่าให้ฟังว่า “พอได้ยินว่าเป็นปู่เรื่องมาจับลง ด้วยความคิดถึงและเห็นคุณ(สงสาร)เที่ยวเดินเจ็บอยู่ แม่เองก็พลอยร้องไห้ตามไปด้วย” แต่ชาวบ้านที่เข้ามาชมและลูกหลานคนอื่นๆ กลับพากันหัวเราะครื้นเครง เพราะขบขันในท่าทางการเดินของแม่เฒ่าที่กำลังเลียนแบบท่าทางโนราเรื่อง ซึ่งเป็นพ่อของสามีแม่เฒ่า ที่มีท่าเดินเช่นนั้นก็เพราะว่าเจ็บผีในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกหลานบางคนก็ไม่เคยรู้มาก่อนว่าปู่เรื่องเคยเป็นโรคนี้ด้วย การที่ปู่เรื่องเสียชีวิตไปแล้วและ ได้กลับมาในรูปของตายายครูหมอนโนราที่ยังห่วงใยลูกหลาน มาปรากฏให้เห็นในร่างของแม่เฒ่า เป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจพบเห็นในชีวิตประจำวันปกติได้ แต่เห็นได้เฉพาะในการเล่นโนราโรงครู ผู้เขียนเห็นว่าความเชื่อและประเพณีพื้นบ้านโนราโรงครูนี้ มีความหมายต่อครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้หญิงชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงคนทรงที่มีครอบครัวแล้วได้ใช้ร่างร้ายรำ เคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะของดนตรี เสมือนเป็นการอยู่ในภาวะเข้าภวังค์ การเข้าสิงร่างคนทรงของตายาย แสดงท่าทางโยกย้ายเหวี่ยงตัวหมุน วางท่าตามแบบลักษณะของครูหมอนโนราและตายายที่มาเข้าสิงร่างดูน่าเกรงขาม การแสดงของผู้หญิงคนทรงได้ช่วยผ่อนคลายความกดดันที่ผู้หญิงได้รับในภาวะปกติ

แม็คเคลน (McClain, 1991, p.137) นักมานุษยวิทยาสตรีนิยม ได้กล่าวถึงผลงานนักมานุษยวิทยาหญิงชายกลุ่มหนึ่งที่ได้ทำการศึกษาและอธิบายเรื่องการเข้าทรงของผู้หญิงในบทบาทผู้เชี่ยวชาญประกอบพิธีกรรม (Women as Ritual Specialists) ว่ามีนัยเกินกว่าการอธิบายในเชิงโครงสร้างหน้าที่ แต่บทบาทนี้ได้เป็นเสมือนพลังของผู้หญิง ในการต่อต้านสภาพความเป็นรองของผู้หญิง หลีกเลี่ยงการจำกัดบทบาทเพศสภาพ และยังทำให้ผู้หญิงเข้าถึงประวัติชีวิตส่วนตัวของกันและกัน ร่วมแบ่งปันความทุกข์ยากที่แฝงอยู่ในหมู่ผู้หญิงด้วยกัน ทั้งยังทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างบุคคล สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการกระทำของแต่ละบุคคลมารวมกันเข้า การที่ผู้หญิงเป็นผู้นำพิธีกรรมเป็นมิติทางวัฒนธรรม และแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงคนทรงอยู่ร่วมในกระบวนการต่อต้านอำนาจความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศนี้ด้วย ผู้เขียนเห็นว่า ผู้หญิงคนทรงในบทบาทผู้เชี่ยวชาญพิธีกรรมอยู่ในฐานะผู้กระทำการ (agent) ที่น่าจะทำให้ผู้หญิงได้แสดงลักษณะที่แตกต่างจากตัวตนในชีวิตประจำวันปกติออกมาได้อย่างเปิดเผย และอาจกล่าวได้ว่า การใช้พื้นที่พิธีกรรมในการเข้าทรงนี้ นอกจากช่วยสื่อสาร

แบ่งปันความทุกข์ ความสุข ความเข้าใจในสายสัมพันธ์ของตายายสายตระกูลเดียวกันแล้ว ยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวความรู้สึกประสบการณ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกัน จนอาจก่อให้เกิดความกังวลใจ ต่ออำนาจที่ควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในฐานะที่เป็นรองได้ด้วย

ในงานวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้มุ่งเน้นศึกษาสถานะ บทบาท อำนาจของผู้หญิง ในสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตที่บอกเล่าให้เห็นถึงร่องรอยของสังคม อุษาคเนย์ (ปราณี วงษ์เทศ, 2544, น.139) เป็นอาณาบริเวณที่มีโครงสร้างทางสังคมและวิถีชีวิต ที่แตกต่างจากสังคมอื่น มีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายแม่ (Matrifocal) เน้นแม่เป็นศูนย์กลางของ โครงสร้างครอบครัวและวัฒนธรรม ดังเห็นได้จากการที่ผู้หญิงมีเสรีภาพในการเลือกคู่ ลูกสาว ลูกชายได้รับมรดกเท่ากัน ลูกสาวที่หย่าสามารถกลับมาอยู่กับแม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างแม่และ ลูกสาวจึงดำรงอยู่ตลอด ความเป็นเครือญาติจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนมากกว่าเขตอื่น การจะเข้าใจเพศสภาวะจึงต้องคำนึงถึงวิถีทางที่ซับซ้อน รวมถึงค่านิยม บรรทัดฐาน และความเชื่อ ที่เป็นรากฐานอยู่ในระบบเครือญาติ ผู้หญิงในอุษาคเนย์มีอิสระทางเศรษฐกิจ ชีวิตทางสังคม และ ค่อนข้างมีความเสมอภาคมาก่อนการรับศาสนาจากภายนอก ผู้หญิงสามารถเก็บเกี่ยว ประสบการณ์ทางเพศได้อย่างอิสระโดยไม่ถูกตรวจสอบจากครอบครัว หลายวัฒนธรรมในเขตนี้ ยินยอมให้ทั้งหญิงและชายค้นหาความแตกต่างทางเพศอย่างอิสระโดยไม่มีภารกิจกัน ซึ่งการแสวงหาศึกษาเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงนั้น ได้จากการเข้าไปทำงานวิจัยสนาม การวิเคราะห์ที่นำแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาของนักมานุษยวิทยารุ่นใหม่ เช่น แทนเนอร์ (Tanner, 1973 อ้างถึงใน ปราณี วงษ์เทศ, 2544, น.137) ศึกษาวิจัยบทบาทของผู้หญิงและผู้ชาย ในวิวัฒนาการของมนุษย์ร่วมกับนักวิชาการคนอื่น และการศึกษาวิจัยเรื่องผู้หญิงมีนงกะเบา บนเกาะสุมาตราในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ ที่ได้ข้อค้นพบว่า ครอบครัวที่เน้นความสำคัญของแม่ นั้นขึ้นอยู่กับสถานะและค่านิยมทางวัฒนธรรมที่แม่มีบทบาทและอำนาจในฐานะผู้ตัดสินใจ ของครอบครัว

ในด้านหนึ่งบทบาทหน้าที่แม่เฒ่าก็มั่งคั่ง ในการเป็นเมียเป็นแม่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้หญิงธรรมดาสามัญ ทำไร่นา ทำสวนยาง เป็นคู่คิดคู่ชีวิตพ่อเฒ่า คอยดูแลลูกๆ เรื่องอาหาร การกิน บ้านช่องที่พักอาศัย ตลอดจนเครื่องนอนให้สะอาดและพร้อมหยิบใช้ได้เ็นยามที่มีญาติๆ มาเยี่ยมเยียนนอนค้างคืนที่บ้าน ตลอดจนดูแลความเป็นอยู่ของคนในบ้านให้สุขสบายไม่เจ็บไม่ไข้นั้นคือหน้าที่โดยรวมของแม่เฒ่าในฐานะเมียและแม่ ส่วนการเป็นคนทรงในพิธีโนราโรงครู อันเป็น ความสัมพันธ์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ที่ได้มาจากบรรพบุรุษ/สตรี ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือในความหมาย ของชาวบ้านคือ วิญญาณตายายและครูหมอนโนรา ที่ได้เลือกแม่เฒ่าเป็นคนทรง เป็นอีกบทบาท

หนึ่งที่ทำให้ลูกหลานที่ได้อยู่ใกล้รู้สึกอบอุ่นปลอดภัยและเกรงกลัวพร้อมๆ กันไปด้วย เพราะแม่เฒ่าเสมือนเป็นตัวแทนของตายายและครุหมอโนรา คอยดูแลปกป้องรักษาคุ้มครอง ในเวลาที่แม่เฒ่าไม่อยู่ในพิธีกรรมการเล่นโนราโรงครุแล้วก็ตาม การที่วิญญูณของตายายจะเลือกผู้ใดเป็นคนทรงนั้น ผู้เขียนเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับตัวตนของผู้หญิงที่จะเป็นคนทรง และเป็นที่น่าศึกษาว่า ตัวตนอย่างไรของผู้หญิงถึงจะได้เป็นคนทรงของสายตระกูล หรือผู้หญิงทำอะไรให้ตายายเลือกใช้ร่าง โดยที่ตายายรับรู้ได้ว่าผู้หญิงที่ตายายเลือกนั้นมีเชื้อสายโนราอยู่ในตัว

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้สามประการคือ ประการแรกเพื่อศึกษากระบวนการสร้างตัวตนในฐานะคนทรงของแม่เฒ่าก็มั่งต้อง ท่องเรื่อง ประการที่สองเพื่อศึกษาบทบาทของแม่เฒ่าก็มั่งต้องในฐานะคนทรงในพิธีโนราโรงครุ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณหญิงที่ดำรงอำนาจแฝงในระบบโครงสร้างปิตาธิปไตย และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาว่าพื้นที่พิธีกรรมโนราโรงครุ มีความหมายในการเข้าถึงอำนาจของผู้หญิงอย่างไร

ผู้เขียนตระหนักดีว่า ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีข้อจำกัด ประการแรกคือ การสัมภาษณ์ แม่เฒ่าก็มั่งต้องเชิงลึกทำได้เพียงช่วงหนึ่งเท่านั้น คือตั้งแต่ปีพ.ศ.2544-2546 ตลอดปีพ.ศ.2546 ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแม่เฒ่าอย่างต่อเนื่อง และเดินทางไปเยี่ยมแม่เฒ่าที่บ้านคู่อีกหลายครั้ง พุดคุยสอบถามแม่เฒ่าและคนใกล้ชิดในหลายเรื่อง เพื่อรวบรวมเรื่องราวชีวิตของท่านให้ได้ละเอียดครบถ้วน ขณะเดียวกันก็ขอให้แม่ผู้เขียนและพ่อเฒ่าเล่าทบทวนเรื่องราวของแม่เฒ่าให้ฟังอีกครั้ง เพื่อปะติดปะต่อได้เรื่องราวที่สมบูรณ์มากที่สุด แต่ในปลายปีพ.ศ.2546 สภาพร่างกายที่เจ็บป่วยและอาการหลงลืมเพราะโรคสมองเสื่อมของแม่เฒ่าเข้ามารุกรานหนักขึ้น จนไม่เอื้อต่อการสัมภาษณ์โดยตรง และแม่เฒ่าจำเป็นต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล และมีการตรวจพบว่าแม่เฒ่าเป็นมะเร็งปอดระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีลูกหลานคนใดคาดคิดมาก่อน หมอเองเห็นว่าแม่เฒ่าควรกลับไปพักรักษาตัวอยู่ที่บ้านน่าจะดีกว่า เพราะไม่มีหนทางใดที่จะเยียวยาได้แล้ว หลังออกจากโรงพยาบาลกลับมาอยู่บ้านได้เพียงหกวัน แม่เฒ่าก็เสียชีวิตไปเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2547 ขณะที่มีอายุ 78 ปี ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและครอบคลุม ผู้เขียนจึงได้สัมภาษณ์พ่อเฒ่าคู่ชีวิตของแม่เฒ่าและแม่ของผู้เขียนซึ่งเป็นลูกสาวคนโตของแม่เฒ่าเพิ่มเติมอย่างละเอียดอีกหลายครั้ง เพราะบุคคลทั้งสองเป็นคนที่มีความสำคัญและใกล้ชิดแม่เฒ่า

ข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการคือ ในฐานะของผู้เขียนที่เป็น “คนใน” ในฐานะดังกล่าว อาจมีผลต่อการตีความ มีการให้ความหมายซึ่งอาจนำเอาความรู้สึกส่วนตัว (subjectivity) และ ค่านิยมเข้าไปเกี่ยวข้อง รวมถึงตัวตนของผู้เขียนที่มีส่วนสำคัญ ดังนั้นผู้เขียนจึงคำนึงอยู่เสมอว่า

จะต้องให้ความสำคัญกับความเที่ยงตรงใกล้เคียงความจริงให้มากที่สุดในการศึกษาเรื่องราว ประสบการณ์ชีวิตของแม่เฒ่าครั้งนี้ นอกจากนี้ ผู้เขียนต้องยอมรับว่าการศึกษาเรื่องราว ประสบการณ์ชีวิตของแม่เฒ่าก็จะต้องในครั้งนี้ได้สร้างความกังวลใจแก่ผู้เขียนอยู่มิใช่น้อย เนื่องจากการนำเอาเรื่องราวของยายของตนเองหรือเรื่องในครอบครัวของผู้เขียนเองออกมาเล่าในพื้นที่สาธารณะ ในบทบาทความสัมพันธ์ใหม่ คือเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้วิจัย” กับ “กรณีศึกษา” เป็นสถานภาพและความสัมพันธ์ที่มีความลื่นไหลไปมา เพราะตัวผู้วิจัยหรือผู้เขียนเอง อาจเป็นกรณีศึกษาไปพร้อมๆ กันด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังเกรงว่าการศึกษานี้ อาจกระทบถึงบุคคลใกล้ชิดของผู้เขียน ที่ถูกกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและละเอียดอ่อนอย่างมากอีกประการหนึ่งของการศึกษา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ขอความกรุณาจากแม่ผู้เขียน ช่วยอ่านเรื่องราวก่อน เพื่อตรวจสอบเนื้อหาที่ท่านไม่ปรารถนาให้เสนอออกไป ที่จะไม่ทำให้เราต้องเสียใจในภายหลัง

ขอบเขตการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทแม่เฒ่าก็จะต้อง ท่องเรื่อง ผู้หญิงคนทรงในพิธีโนราโรงครู ที่มีต่อครอบครัว และชุมชนบ้านคู ต.เขาพระ อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา ในการศึกษาทำโดยผ่านการเล่าเรื่องของแม่เฒ่าเอง และคนใกล้ชิดคือสามีและลูกสาว ผ่านกระบวนการจดจำและความทรงจำของผู้ศึกษา ร้อยเรียงขึ้นเป็นภาพชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต ดังนั้นภาพชีวิตของแม่เฒ่า ได้เริ่มต้นขึ้นราวปี พ.ศ.2469 และดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมาถึงวาระสุดท้ายของชีวิตในปี พ.ศ.2547 เป็นการย้อนกลับไปรวบรวมประสบการณ์ของท่านตั้งเกิดมาร้อยเรียงเป็นเสมือนภาพยนตร์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์อยู่ในบริบททางสังคม วัฒนธรรมชนบทภาคใต้ กระทั่งก่อรูปสร้างตัวตนขึ้นมา ในบทบาทที่มีคุณค่าความสำคัญ มีความหมายการเป็นคนทรงของสายตระกูล และบทบาทนี้ได้สิ้นสุดลงพร้อมกับลมหายใจสุดท้ายของแม่เฒ่าด้วย

สิ่งที่ผู้เขียนคาดหวังจากการศึกษาในครั้งนี้ คือการได้เสนอเรื่องราวชีวิตประสบการณ์ของแม่เฒ่าก็จะต้อง ซึ่งผู้เขียนได้แต่หวังว่าประวัติชีวิตของแม่เฒ่าที่เรากำลังจะรับรู้ต่อไปนี้ จะเป็นเสียงให้กับผู้หญิงคนทรงคนอื่นๆ ทั้งผู้ที่ได้ตายจากไปแล้วที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ซึ่งไม่เคยมีพื้นที่หรือโอกาสได้เปล่งเสียงด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไขสำคัญมากมาย โดยเฉพาะจากการถูกละเลยจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ ชนชั้นและความเป็นชายขอบที่ปิดกั้นการแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงก็เป็นผู้ที่มีบทบาท เป็นผู้กระทำการทางสังคมในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ดังที่แม่เฒ่าก็จะต้องเต็มใจให้นำเรื่องราวชีวิตของท่านถ่ายทอดออกมา